

Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi
Journal of the Academic Studies of Turkish-Islamic Civilization
timad

Cilt / Volume: 18 - Sayı / Issue: 36 - Yıl / Year: 2023

ISSN: 1306-4223 / e-ISSN: 2822-4612

Hurufat Defterlerine Göre Finike'deki Camiler
(XVII.-XIX. Yüzyıllar Arası)

The Mosques in Finike According to the Hurufat Registers
(XVIth -XIXth Centuries)

Ayşe Balkaya

Arş. Gör., Batman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Research Assistant, Batman University, Faculty of Literature, Department of History
aysebalkayaa7@hotmail.com

orcid.org/0000-0002-3813-5467

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 10.10.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 20.01.2023

Cilt / Volume: 18, Sayı / Issue: 36, Sayfa / Pages: 287-306

Atıf / Cite as: Balkaya, A. (2023). Hurufat Defterlerine Göre Finike'deki Camiler (XVII.-XIX. Yüzyıllar Arası), [*The Mosques in Finike According to the Hurufat Registers (XVIth -XIXth Centuries)*]. Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi-Journal of the Academic Studies of Turkish-Islamic Civilization, 18/36: 287-306

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

**Hurufat Defterlerine Göre Finike'deki Camiler
(XVII.-XIX. Yüzyıllar Arası)**

Öz

Hurufat defterlerinde, vakıf ve vakıf müesseselerine dair önemli malûmatlar yer almaktadır. Bu da mevcut binaların yanı sıra vakfiyesi olmayan ve de zamanla tahribata uğrayarak yok olmuş yapılara dair bilgilere ulaşmamızı sağlamaktadır. Ayrıca kayıtlarda, vakıf yöneticileri başta olmak üzere; cami, medrese, mektep, mescit, muallimhâne ve zaviye gibi kurumlarda görev yapan kişilere dair atamalarda kaza esasına göre kaydedilmiştir. Belgelerdeki atamalar yalnızca kaza ve merkezler değil aynı zamanda köy ve yol güzergâhlarında yer alan vakıf eserlerin tespitine de imkân vermektedir. Vazife sahiplerinin isimleri ve ücretleri ile beraber atamalarının nasıl gerçekleştiği, tayin ve azil işlemlerinin nedenleri gibi teferruatlı bilgiler de defterlerde yer almaktadır. Bu bağlamda söz konusu defterler, ait oldukları bölgelerin; dinî hayatını, eğitim kurumlarını ve görevlilerin ücretleriyle de iktisadî durumunu yansıtmaktadır. Bu çalışmada ise günümüzde Antalya'ya bağlı bir ilçe olan Finike kazasına ait hurufat kayıtları incelenmektedir. VGMA'da yer alan Finike'ye ait 19 hurufat defterinde; kazanın XVII. yüzyıl sonlarından XIX. yüzyıl ortalarına kadar devam eden, camilere yönelik atamalar mevcuttur. Hurufat defterlerinden, Finike kazasının dinî yapılarından olan camilerinin yaklaşık iki asırlık döneme ait bilgilerine ulaşılabilmektedir.

Anahtar kelimeler: Antalya, Finike, Hurufat Defterleri, Vakıf Yapılar.

**The Mosques in Finike According to the Hurufat Registers
(XVIth -XIXth Centuries)**

Abstract

There are important information about foundations and foundation institutions in the Hurufat registers. This allows us to access information about existing buildings as well as structures that do not have a foundation and have been destroyed by destruction over time. In addition, the foundation managers, especially; mosque, madrasa, school, masjid, muallimhane and lodges have been recorded on the basis of districts in the appointment of people who work in institutions such as the basis of district. The assignments in the documents not only allow the identification of districts and centers, but also the foundation structure located in the villages and road routes. Detailed information such as the names and fees of the duty holders, as well as how their appointments took place, the reasons for their appointments and dismissals, are also included in the books. In this context, the books in question reflect the religious life, educational institutions and the economic situation of the regions to which they belong, as well as the wages of officials. In the book of 19 hurufat belonging to Finike, which is located in the VGMA; district XVIIth from the end of the XIXth century. There are assignments for mosques that continue until the middle of the century. From

the Hurufat registers, information about the mosques, which are one of the religious buildings of the Finike district, belonging to the period of about two centuries can be reached.

Keywords: Antalya, Finike, Hurufat Registers, Waqf Structures.

1. Giriş

Antalya'nın ilçesi olan Finike, mevki itibariyle Batı Anadolu'da yer almaktadır. Finike'nin kuzeyinde Elmalı, doğusunda Kumluca, batısında ise Demre (Kale) ve Kaş ilçeleri bulunmaktadır. Bölgenin, verimli topraklara ve zengin su kaynaklarına sahip olması ayrıca Akdeniz'in güneyinde konumlanması tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmasına neden olmuştur (Durgun, 2014).

İsminin Fenikelilerden geldiği düşünülen ilçe, Fenikelilerin "Phoinikos" adını verdiği Aykırıçay'ın denize döküldüğü noktasında V. yüzyılda kurulmuştur (Aya, 2019). Eskiçağlarda Likya olarak bilinen yerleşim yerinin önemli bir ticaret merkezi ve bunun yanı sıra batıdan doğuya uzanan mühim bir yol güzergâhı üzerinde olması bölgede korsanlık faaliyetleri oluşmasına neden olmuştur. Bilhassa Roma döneminde korsanların bölgeyle iştigalleri had safhaya ulaşmıştır (Aya, 2019).

1207'de Antalya'yı ele geçiren I. Gıyaseddin bölgenin komutanlığına Mübarizeddin Ertokuş'u getirmiştir. Mübarizeddin amirliği döneminde bölgedeki korsanlık faaliyetlerine engel olmaya çalışmıştır (Anaz, 2020). Yalnız Selçuklu Devleti'nin parçalanmasıyla bölgede tekrar asayişsizlik baş göstermiştir. Otorite boşluğunu fırsat bilen Türkmen beyleri isyan ederek harekete geçmişlerdir. Hamid Bey'de Finike'yi de içerisine alan Burdur, Isparta ve Antalya bölgesinde Hamidoğulları beyliğini kurmuştur (Çelik, 2011). Hamid Bey'in torunu olan Dünder Bey'in ise Antalya'yı ele geçirmesiyle Hamidoğulları'na bağlı Teke Kolu (Teke İli) oluşmuş ve beyliğin merkezi Antalya'ya taşınmıştır. İçerisinde Finike'nin de bulunduğu bölge Teke Beyliği döneminde Hamidoğulları'nın bir kolu olan Menteşeoğulları tarafından idare edilmiştir (Durgun, 2017).

Bölgenin, Osmanlı hakimiyetine geçişi ise Beyazid devrinde gerçekleşmiştir (Armağan, 1996). Anadolu Beylerbeyine bağlı olan Teke Sancağı XVI. yüzyılda; Antalya, Kaş, Kalkanlı ve Karahisar-ı Teke olarak beş kazadan oluşuyordu. Aynı yüzyılın sonlarında; Finike, Germeği ve Kızılkaya'nın kaza statüsüne geçmesiyle Teke Sancağındaki kaza sayısı artmıştır. 1864 Vilayet Nizamnamesinin kabul edilmesiyle de Finike, Elmalı kazasına tabi bir nahiye olmuştur. 1914'e kadar statüsünde bir değişim olmayan Finike'nin bu tarihte yapılan bir düzenlemeyle tekrar kaza olduğu görülmektedir (Polat, 2021).

Öte yandan İslam medeniyetinde önemli bir yeri olan vakıf müessesesi, eğitim, sağlık, barınma, temizlik ve dinî hizmetleri devlet adına gerçekleştirerek

topluma sunmaktadır. Bu bağlamda temeli yardımlaşmaya dayanan vakıflar devletin bel kemiğini oluşturmaktadır. İnsanların sosyal anlamda devlet gibi çalışarak yardım kuruluşları teşkil etmesinde ve bu şekilde şehirleri bayındır hale getirmelerindeki en temel amaç, ibadetlerini ve inançlarını tamamlamaktır (Özcan, 2017). Nitekim İslâm dinî sadaka vermeyi, iyilik yapmayı veya dayanışmayı, ayetler ve hadislerle teşvik etmektedir. Bundan hareketle Müslümanlar, insanlara yardım etmek amacıyla vakıf eserler inşa etmişlerdir.

Vakıflar aracılığıyla kurulan sosyal, eğitim ve dinî yapılar şehirlerin fizikî yapısını oluşturarak şehirleşmeye de büyük katkı sağlamıştır. Bu açıdan vakıfların, sosyolojik ve dinî yönlerinin yanı sıra şehirleri oluşturmasıyla mimarî ve idarî yönleri de mühimdir. Açıklamak gerekirse, تنها yerlerde imaret siteleri kuran kişiler, buraların zamanla kasaba, köy ve şehir olmasını sağlamaktadır (Özcan, 2017). Bu konudaki en önemli ve etkili yapılar ise zaviye, cami, mescit ve mekteplerdir. Özellikle camiler şehrin temel birimi olan mahallenin oluşumunda muazzam öneme sahiptir. Camiler, genellikle mahallelerin merkezinde yer alır ve cami etrafında yerleşmeler başlardı.

Bu çalışmada da bir şehrin inşasında mühim etki taşıyan vakıf müesseselerinden; Finike’de yer alan camiler ve burada görev alan personelin tespiti hurufat defterlerindeki kayıtlar yardımıyla yapılmıştır. Nitekim hurufat defterleri, vakıf eserlerin; yapısı, işleyişi ve müesseselerde görev alan personelin atama veya azil nedenlerinden, aldığı ücretlere değin önemli bilgileri ihtiva etmektedir (Alkan, 2010).

2. Finike Hurufat Defterleri

Finike’ye ait Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi’nde toplamda on dokuz adet hurufat defteri bulunmaktadır. Bu defterler incelendiğinde iki yüz iki adet atama kaydı tespit edilmiştir. Finike Hurufat defterleri M.1695-1834 (H.1107-1250) tarihleri arasını kapsamaktadır. En eski atama Muharrem 1107/Ağustos 1695 tarihinde ve son atama ise Rebi’ü’l-evvel 1250/Temmuz 1834 tarihinde yapılmıştır. Tespit edilen hükümlerin; yüz otuz adedi camilerle ilgilidir.

Finike hurufat defterlerinde yer alan atamaların kaydedilme şekli genellikle aynıdır. Tevcihatlarda ilk önce; atamanın yapıldığı mahalle veya köyün ismi bulunmaktadır. Sonrasında ise, vakıf müesseselerinin adı, şayet belirtilmişse banisi, ataması yapılan kişinin vazifesi (müezzin, müteveli, imam ve muallim-i sıbyan gibi) ve ismi belirtilmektedir. Bunların akabinde görevinden ayrılan kişilerin isimleri ayrıca vazifesinden ayrılma biçimi de açıklanmaktadır. Nihayetinde de azil ve atama işlemlerini gerçekleştiren kadı veya naibin ismi zikredilmektedir. Tevcihlerin gerçekleştiği tarihler ise ilgili atamanın başına yazılmıştır. Finike hurufat kayıtlarının; defter numaraları, atama sayıları ve atama tarihleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1. Finike Hurufat Defterleri

Defter No	Atama Sayısı	Atama Tarihleri
1119	6	H. 1107 Muharrem - 1137 Şaban (M. 1695 Ağustos - 1725 Mayıs)
1140	10	H. 1108 Zilka'de - 1110 Şaban (M. 1697 Mayıs - 1699 Mart)
1136	32	H. 1111 Rebi'ü'l-evvel - 1124 Muharrem (M. 1699 Ağustos - 1712 Şubat)
1116	26	H. 1119 Receb - 1145 Muharrem (M. 1707 Eylül - 1732 Haziran)
1091	7	H. 1137 Şevval - 1138 Rebi'ü'l-ahir (M. 1725 Haziran - 1726 Ocak)
1128	7	H. 1139 Cemâziye'l-evvel - 1140 Rebi'ü'l-evvel (M. 1726 Aralık - 1727 Kasım)
1139	4	H. 1140 Şa'ban - 1143 Zilhicce (M. 1728 Mart - 1731 Haziran)
1109	28	H. 1143 Rebi'ü'l-ahir - 1153 Muharrem (M. 1730 Ekim - 1740 Mart)
1130	30	H. 1155 Cemâziye'l-evvel - 1167 Receb (M. 1742 Temmuz - 1754 Nisan)
1120	4	H. 1187 Muharrem - 1190 Şevval (M. 1773 Mart - 1776 Aralık)
1123	6	H. 1187 Şevval - 1188 Şevval (M. 1773 Aralık - 1774 Aralık)
1129	4	H. 1191 Şevval - 1197 Zilhicce (M. 1777 Kasım - 1783 Ekim)
551	4	H. 1203 Zilka'de / (M. 1789 Temmuz)
544	11	H. 1210 Safer - 1216 Rebi'ü'l-evvel (M. 1795 Ağustos - 1801 Temmuz)
545	3	H. 1221 Muharrem - 1221 Zilhicce (M. 1806 Mart - 1807 Şubat)
546	3	H. 1229 Şaban - 1237 Rebi'ü'l-evvel (M. 1814 Temmuz - 1821 Aralık)
547	1	H. 1202 / (M. 1787)
549	4	H. 1231 Şaban - 1241 Zilka'de (M. 1816 Haziran - Temmuz 1826)
550	12	H. 1245 Muharrem - 1250 Rebi'ü'l-evvel (M. 1829 Ağustos - 1834 Temmuz)

2.Hurufat Defterlerine Göre Finike'de Kurulan Camiler

Finike kazasına ilişkin hurufat kayıtları incelendiğinde kırk iki adet cami tespit edilmiştir. Bu yapılardan yalnızca bir tanesi Finike merkezde yer alırken kırk bir cami ise Finike'ye bağlı köy ve mahallelerde bulunmaktadır. İncelenen hurufat defterlerindeki atamaların köy ve mahalle bazlı dağılımı göz önüne alındığında; en fazla caminin Ernaz Köyü'nde olduğu görülmektedir. En az cami de Çömlekçiler ve Seyyid Ali Köylerinde bulunmaktadır.

Tablo 2. Finike’de yer alan camiler

Sıra	CAMI ADI	BULUNDUĞU YER
1	Abdullah Efendi Cami	Karamanlı Köyü
2	Adrasan Cami	Adrasan Köyü
3	Arılar Cami	Yeri tespit edilememiştir.
4	Arif Cami	Arif Köyü
5	Aydın Bey Cami	Ernaz Köyü
6	Ayşe Hatun Cami	Sarıkavak Köyü
7	Bağyaka Cami	Bağyaka Mahallesi
8	Bey Cami	Merkez
9	Beyler/Bey Cami	Umurlu Köyü
10	Çavdır Cami	Çavdır Köyü
11	Ernaz Cami	Ernaz Köyü
12	Hacı Ali Cami	Bağyaka Mahallesi
13	Hacı İbrahim Cami	Alacadağ Köyü
14	Hacı İsmail Efendi Cami	Alacadağ Köyü
15	Hacı Yunus Cami	Alacadağ Köyü
16	Hafız Halil Efendi Cami	Çayağzı Köyü
17	Hallaç Cami	Hallaç Köyü
18	Hamza Cami	Yozgat Köyü
19	Hamza Bey Cami	Ernaz Köyü
20	İdris Bey Cami	Ernaz Köyü
21	İsa Ağa/Çelebi Cami	Umurlu Köyü
22	Karamanlı Cami	Karamanlı Köyü
23	Mehmet Bey Cami	Ernaz Köyü
24	Ömer Cami	Salur Köyü
25	Resul Cami	Eymir Köyü
26	Resul Sofi Cami	Kise Köyü
27	Sarılar Cami	Sarılar Köyü
28	Seydi Melik Cami	Seydi Melik Köyü
29	Seyyid Ali Cami	Seyyid Ali Köyü
30	Sultan Alaeddin Cami	Pınarbaşı Köyü
31	Süleyman Bey Cami	Seydi Melik Köyü

32	Şeyh Cami	Şeyh Köyü
33	Şeyh Abdullah Cami	Karamanlı Köyü
34	Şeyh Ahmet Cami	Arif Köyü
35	Şeyh Hüsameddin Cami	Şeyh Köyü
36	Şeyh Hüsameddin Bey Cami	Çömlekçiler Köyü
37	Şeyh Mahmut Cami	Alacadağ Köyü
38	Umurlu Cami	Umurlu Köyü
39	Yazır Cami	Yazır Köyü
40	Yenice Cami	Yenice Köyü
41	Yeniceköy Cami	Yeniceköy Köyü
42	Yozgat Cami	Yozgat Köyü

2.1. Abdullah Efendi Cami

Hurufatlarda Finike'nin Karamanlı Köyü'nde bulunan camiye ilişkin iki tevcihe rastlanılmıştır. Söz konusu kayıtların ilki Muharrem 1136/Ekim 1723 tarihlidir. Kayıtta camiye nim akçe ile Süleyman Halife kayyım olarak atanmıştır (VGMA, HD. nr. 1119 s.217). Abdullah Efendi Camine yapılan son atama 1139/1726 senesinde bir akçe ücretle Ahmet Halife'nin kayyım vazifesine tayin edilmesi şeklindedir (VGMA, HD. nr. 551 s.98).

2.2. Adrasan Cami

Finike kazasına bağlı Adrasan Köyü'nde bulunan caminin banisi tespit edilememiştir. Yer aldığı köyün ismini alan camiye karye sakinlerinin inşa etmesi muhtemeldir. Hurufat defterlerinde camiye dair ilk tevcihin 1144/1732 senesinde olduğu görülmektedir. Söz konusu atamada "müceddeden binâ olunan" (VGMA, HD. nr. 1116 s.21) ifadesinden caminin yenilendiği/yeniden binâ edildiği anlaşılmaktadır. Bu da caminin uzun yıllar boyunca hizmet verdiğini, büyük ölçüde tahrip olduğunu ve de yenilenmesi gerektiği düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. İlgili hükümde ise camide nim akçe ile hatip olan Mustafa'nın berâti tecdid edilmiştir (VGMA, HD. nr. 1116 s.21). Şevval 1203/Temmuz 1789 tarihinde de Mustafa'nın vefat etmesi üzerine Elmalı naibinin arzıyla kardeşi Hafız Süleyman hatip olarak görevlendirilmiştir (VGMA, HD. nr. 551 s.98). Adrasan Camine gerçekleştirilen son tevcih Ramazan 1229/Eylül 1814 tarihli olup tekrar hatip tayin edilmiştir (VGMA, HD. nr. 546 s.249).

2.3. Arılar Cami

Finike'de bulunan bu caminin kim tarafından, hangi mahallede/köyde ve ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Zilkade 1144/Nisan 1732 tarihli camiye yönelik tek atamada bir akçe ücretle hatiplik yapan Mustafa'nın vefat etmesi

üzerine yerine Mustafa adında başka birinin tayin edildiği görülmektedir. (VGMA, HD. nr. 1116 s.21).

2.4. Arif Cami

Arif Cami, Finike'nin Arif Karyesinde yer almaktaydı. Camiye ilişkin Şevval 1138/Haziran 1726 tarihli ilk kayıta günlük yarım akçe ile Ali Halife hatip vazifesini ifâ etmek üzere görevlendirilmiştir (VGMA, HD. nr. 1091 s.121). Arif Camine yapılan son atama Şaban 1144/Şubat 1732'de olup Hızır Halife'nin berâtı yenilenmiştir (VGMA, HD. nr. 1109 s.22). Yer aldığı köyün ismini alan caminin karye ahali tarafından inşa edilmiş olması muhtemeldir. Yapıya gerçekleştirilen tevcihlerden caminin XVIII. yüzyılda ayakta olduğu yorumu yapılabilmektedir.

2.5. Aydın Bey Cami

Finike'ye muzaf Ernaz Karye'de yer alan camiyle ilgili tek kayıt bulunmaktadır. Zilkade 1190/Aralık 1776 tarihinde gerçekleşen atamada camide günlük bir akçe ile hatiplik yapan Şeyh Mustafa'nın berâtı yenilenmiştir (VGMA, HD. nr. 1120 s.75). Dolayısıyla bu durumdan caminin ilgili atamanın yapılmasından daha önceki tarihlerde de mevcut olduğu anlaşılmaktadır.

2.6. Ayşe Hatun Cami

Finike'nin Sarıkavak Köyü'nde bulunan Ayşe Hatun Cami'nin banisi, yapının isminden de anlaşıldığı üzere Ayşe Hatundur. Belgelerde camiye ilişkin ilk atamaya XVIII. yüzyılın ortalarında tesadüf edilmiştir. İlgili tevcikte hatip Mehmet'in fevtiyle Hamza Halifeye berat verildiği görülmektedir (VGMA, HD. nr. 1119 s.217). Rebi'ü'l-evvel 1156/Nisan 1743 tarihinde ise Hamza'nın vefat etmesi üzerine oğlu Osman nim akçe ile hatip olarak tayin edilmiştir (VGMA, HD. nr. 1130 s.183). Ayşe Hatun Cami'ne ait bir diğer atamada, berâtı zayi olan İbrahim'e hitabet hizmetini yürütmesi amacıyla berâtının yenilenmesine dairdir (VGMA, HD. nr. 1129 s.312). Yapıya yönelik yapılan son iki tevcikte hatip atamasıdır. Zilkade 1229/Ekim 1814 tarihli kayıt İbrahim'in oğlu Osman'ın babasının ölümü üzerine hatip olarak görevlendirilmesiyle alâkalıdır (VGMA, HD. nr. 546 s.249). Son kayıt ise Zilhicce 1230/Aralık 1815 tarihinde gerçekleşmiştir. Osman'ın vefat etmesiyle Veliyüddin hatiplik makamına getirilmiştir (VGMA, HD. nr. 546 s.249).

2.7. Bağyaka Cami

Bağyaka Cami, Finike Kazasının Bağyaka Mahallesi'nde bulunmaktaydı. Atamalarda caminin ismine ilk olarak Zilhicce 1203/Ağustos 1789 tarihinde rastlanılmıştır. Bu kayıta, cami de hasbî olarak hatiplik yapan Mustafa'nın vefat etmesiyle yerine oğlu Hasan'ın geçtiğinden bahsedilmektedir (VGMA, HD. nr. 551 s.98). Camiye ait son atama ise Şaban 1234/1819 senesinin Haziran ayında vuku bulmuştur. Hatip Hasan Halife'nin berâtını kaybetmesi üzerine ona yeni berât verilmiştir (VGMA, HD. nr. 546 s.249). Kayıtlardan caminin XIX. yüzyılın başlarına kadar varlığını koruduğu söylenmektedir.

2.8. Bey Cami

Finike merkezde yer alan caminin kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Hurufat defterlerindeki camiye ait atamalardan, yapının XVIII. yüzyılda bölge halkına hizmet verdiği anlaşılmaktadır. Camiye yönelik kayıtlarda iki atama bulunmaktadır. Zilkade 1124/Aralık 1712 tarihinde gerçekleşen ilk tevcihte hatip Halil'in berâtının yenilendiği görülmektedir (VGMA, HD. nr. 1136 s. 200). Bey Cami'ne son olarak ise 1212/1798 yılında atama yapılmıştır. Yarım akçe ile imamet ve hitabet cihetinde bulunan Halil'in vefat etmesi üzerine oğlu Hüseyin bu vazifelere getirilmiştir (VGMA, HD. nr. 544 s.215).

2.9. Beyler/Bey Cami

Hurufat kayıtlarında "Beyler" ya da "Bey" olarak geçen cami Finike'nin Umurlu Köyü'nde yer almaktadır. Camiye ilişkin en erken tarihli kayıt Temmuz 1705 tarihlidir. Kayıttan, camide yarım akçe ile imamlık yapan Süleyman'ın fevtiyle yerine Halil'in vazifelendirildiği tespit edilmiştir (VGMA, HD. nr. 1136 s.200). Zilkade 1124/Aralık 1712 tarihli atamada ise camide hatiplik yapan Halil'in berâtının yenilendiği görülmektedir (VGMA, HD. nr. 1136 s.200). Bey Camine dair son kayıt 1212/1798 yılına aittir. Söz konusu tevcihte, günlük yarım akçe ile hem imamlık hem de hatiplik vazifesini yapan Halil'in vefat etmesiyle yerine Hüseyin tayin edilmiştir (VGMA, HD. nr. 544 s.214).

2.10. Çavdır Cami

Çavdır Köyü'nde bulunan camiye dair kayıtlarda yalnızca bir atama mevcuttur. Bu atamada yer alan "cami-i şerif harâbe olup karye ahâlileri cami-i şerifi ta'mîr ve terkîm..." ifadeden caminin ahali tarafından tamir edildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla caminin atamanın gerçekleştiği tarihten çok önce inşa edildiği ve uzun süre bölge halkının hizmetinde olduğu da muhtemeldir. Cemaziye'l-evvel 1245/Kasım 1829'da tesadüf edilen bu tevcihte hatiplik vazifesini ücretsiz şekilde yürütmek üzere Seyyid Mehmet'in tayin edildiği zikredilmektedir (VGMA, HD. nr. 550 s.211).

2.11. Ernaz Cami

Ernaz Cami, Finike'nin Ernaz Köyü'nde inşa edilmiş olup XVIII. ve XIX. yüzyıl boyunca bölgede hizmet vermekteydi. Camiye dair ilk tevcih Zilkade 1108/Haziran 1697 tarihindeki hatip atamasıdır. Bu kayıttan, hatip Mehmet'in fevtiyle yerine Ali'nin geçtiği görülmektedir (VGMA, HD. nr. 1140 s.477). Ernaz Camine ilişkin bir diğer hurufat tevcihi ise 1144/1732 senesinde kayda geçmiş olan hatip Mustafa'nın berat tecdididir (VGMA, HD. nr. 1109 s.22). Camiye yapılan atamalar Zilkade 1236/Ağustos 1821 tarihinde son bulmuştur. Mezkûr atama, berâti zayi olan hatip Abdurrahman'a yeni berat verilmesine dairdir (VGMA, HD. nr. 546 s.249).

2. 12. Hacı Ali Cami

Finike'ye bağlı Bağıyaka Köyü'nde yer alan caminin banisi Hacı Ali'dir. Camiye ait en erken tarihli atama Safer 1116/Temmuz 1704'tür. Burada hatip Hacı Ahmet'in berâtının yenilendiği görülmektedir (VGMA, HD. nr. 1136 s.200). Söz konusu kaydın berât tecdid işlemi olması caminin atamanın gerçekleştiği tarihten evvel inşa edildiğini göstermektedir. Hurufat kayıtlarında Şevval 1119/Aralık 1707'de camiye ilişkin iki tevcih yer almaktadır. Atamalarda; üç akçe ile imam olarak Hüseyin görevlendirilirken iki akçe ücretle de Yusuf Halife hatip olmuştur (VGMA, HD. nr. 1091 s.121). Rebi'ü'l-ahir 1146/Ekim 1733'te ise Yusuf Halife hatiplikten ferağ ederek yerine Hüseyin Halife tayin edilmiştir (VGMA, HD. nr. 1109 s.22). Camiye ilişkin atamalar Cemaziye'l-evvel 1149/Eylül 1736 tarihinde son bulmuştur. İlgili tevcihte Süleyman'ın vefat etmesi üzerine Mürteza Halife hatip olarak vazifelenmiştir (VGMA, HD. nr. 1109 s.22).

2. 13. Hacı İbrahim Cami

Hacı İbrahim Cami, Finike'ye muzâf Alacadağ Köyü'nde inşa edilmiştir. Kayıtlardan anlaşıldığı üzere caminin banisi Hacı İbrahim Efendi'dir. Hurufat defterlerinde camiye ait üç atamaya ulaşılmıştır. Bunlardan ilki Recep 1231/Haziran 1816 tarihlidir. Söz konusu atamada camide imam ve hatip olan Hasan'ın berâtının yenilendiği görülmektedir (VGMA, HD. nr. 546 s.249). Esâsen berât yenileme işleminden caminin atamanın yapıldığı tarihten evvelde mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Yaklaşık bir sonra da yapılan atama yine imamet ve hitabet vazifesini yürüten İbrahim'le ilgilidir. Ramazan 1232/Temmuz 1817 senesinde berâtını kaybeden İbrahim'e, Elmalı naibi Şeyh Mehmed berât vermiştir (VGMA, HD. nr. 546 s.249). Son tevcih ise Rebi'ü'l-ahir 1246/Ekim 1830 tarihlidir. Kayıтта, yarım akçe ile hatip olan Hasan'ın vefat etmesiyle yerine oğlu Mustafa tayin edilmiştir (VGMA, HD. nr. 550 s.211).

2. 14. Hacı İsmail Efendi Cami

Finike kazasına mûzaf Alacadağ karyesinde yer alan camiye ait kayıtlarda iki atama mevcuttur. Bu yapıya yönelik yapılan tevcihlerin her ikisi de imamet ve hitabet vazifesine dairdir. Tevcihlerin ilki Rebi'ü'l-evvel 1211/Ekim 1796 tarihlidir. Zikredilen tarihte camide bir akçe ile imam ve hatip hizmetini ifâ eden Mehmet'in vefat etmesi üzerine oğlu Mustafa'nın mezbûr görevlere tayin edildiği görülmektedir (VGMA, HD. nr. 544 s.211). Şevval 1213/Nisan 1799 senesinde gerçekleşen atamada ise, camide imam ve hatiplik yapan Mustafa'nın berâtının zayi olması üzerine berâtı tecdid edilmiştir (VGMA, HD. nr. 544 s.215). Camii, banisi olan Hacı İsmail Efendi'nin ismiyle anılmaktadır.

2. 15. Hacı Yunus Cami

XVIII. yüzyılın ortalarında mevcut olan Hacı Yunus Cami, Finike'nin Alacadağ Köyü'nde yer almaktaydı. Kayıtlardaki "el-Hâc Yunus'un bina eylediği camide..." ifadesinden anlaşıldığı üzere caminin banisi Hacı Yunus Efendi'dir

(VGMA, HD. nr. 1109 s.22). Camiye, Rebi'ü'l-ahir 1147/1734 senesinin Ağustos ayında yarım akçe ile hitabet vazifesini icrâ etmek üzere Osman Halife tayin edilmiştir (VGMA, HD. nr. 1109 s.22).

2. 16. Hafız Halil Efendi Cami

Hafız Halil Efendi Cami, Finike'nin Çayağzı Köyü'nde yer almaktadır. Hurufat kayıtlarında yapının banisi belirtilmemesine karşın atamalarda "Halil Efendi binası camiinde ..." ifadesinden baninin Halil Efendi olabileceği düşüncesi ortaya çıkmaktadır (VGMA, HD. nr. 546 s.249). Caminin ismine hurufatlarda ilk olarak Recep 1233/Haziran 1818'te hasbî hatip olarak Hafız Mehmet'in tayin edilmesiyle tesadüf edilmiştir (VGMA, HD. nr. 546 s.249). Camiye yapılan atamalar Recep 1247/Aralık 1831 tarihinde de devam etmiştir. Bu kayıta Hafız Mehmet'in vefat etmesiyle yerine oğlu Halil Halife hatip olarak görevlendirilmiştir (VGMA, HD. nr. 550 s.211). Halil Efendi Cami'ne ilişkin son kayıt Safer 1250/Temmuz 1834 tarihli imam atamasıdır (VGMA, HD. nr. 550 s.211).

2. 17. Hallaç Cami

Kayıtlarda, Finike Kazası'nın Hallaç Köyü'nde bulunan camiye dair yalnızca bir atama tespit edilmiştir. Rebi'ü'l-evvel 1143/Ekim 1730 tarihli bu tevcihte günlük bir akçe ile imamlık vazifesini ifâ eden Halife Osman'ın fevriyle yerine oğlu Salih'in vazifelenirildiği zikredilmektedir (VGMA, HD. nr. 1116 s.21). Söz konusu atamayla caminin XVIII. yüzyılda mevcut olduğu anlaşılmaktadır.

2. 18. Hamza Cami

Finike Kazası'nın Ernaz Köyü'nde bulunan camiye dair kayıtlarda iki atamaya tesadüf edilmiştir. Kayıtlardan ilki Cemaziye'l-evvel 1112/Ekim 1700 tarihli hatip atamasıdır. Atamada, günlük iki akçe ile hatiplik vazifesini tasarruf eden Ali'yi, terk-i hizmet gerekçesiyle görevden alındığından bahsedilmiştir (VGMA, HD. nr. 1136 s.200). Fakat Ramazan 1117/Ocak 1706 tarihinde Hamza Camine bir akçe ile hatip olarak Ali'nin berâtının tecdîd edildiği görülmektedir (VGMA, HD. nr. 1136 s.200). Kayıtlardan hareketle, Ali'nin haksız yere vazifesinden alındığı ve sonradan yapılan bir tahkikatın neticesiyle Ali'nin tekrar görevine getirildiği yorumu yapılabilir. Zira ikinci bir kez hatiplik görevine ataması yapılan kişinin isminin Ali olması ve de atamanın berât yenileme işlemi olması bu düşünceleri muhtemel kılmaktadır.

2. 19. Hamza Bey Cami

Finike'nin Ernaz Karyesi'nde yer alan caminin banisi Hamza Bey'dir. Hurufatlarda camiye ait dört atama kaydı bulunmaktadır. Bunlardan ilki Ramazan 1117/Ocak 1706 tarihindeki berât yenileme işlemidir (VGMA, HD. nr. 1136 s.200). Berat tecdîd işlemi, Hamza Bey Cami'nin atamanın yapıldığı tarihten evvel mevcut olduğunu göstermektedir. Şevval 1188/Aralık 1774'te yapılan tevcih ise bir akçe ile hatiplik yapan Mehmet'in görevinden kendi rızasıyla

çekilmesiyle yerine oğlu Abdullah'ın tayin edilmesi şeklindedir (VGMA, HD. nr. 1123 s.148). Camiye ait bir diğer kayıta Safer 1237/1821 senesinin Kasım ayında gerçekleşen hatip atamasıdır. Abdurrahman'ın berâtını kaybetmesi üzerine kendisine Kaş kazası naibinin arzıyla berat verilmiştir (VGMA, HD. nr. 546 s.249). Son olarak Şevval 1245/Nisan 1830'da vuku bulan atama ise Abdurrahman'ın vefat etmesi üzerine oğlu Abdullah'ın hatip olarak görevlendirilmesidir (VGMA, HD. nr. 550 s.211).

2. 20. İdris Bey Cami

Finike'ye bağlı Ernaz Köyü'nde bulunan İdris Bey Cami'nin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Camiyle alakalı kayıtlarda tek atama mevcuttur. Muharrem 1113/ Temmuz 1701 tarihinde gerçekleşen atamadan, caminin XVIII. yüzyılda faaliyette olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu kayıta, bir akçe ile hatiplik yapan Halil'in hayatını kaybetmesi üzerine yerine Mustafa'nın geçtiği zikredilmektedir (VGMA, HD. nr. 1136 s.200).

2. 21. İsa Ağa/Çelebi Cami

Hurufat defterlerinde "İsa Ağa Cami" ve "İsa Çelebi Cami" olarak geçen bu yapı Finike'ye bağlı Umurlu Köyü'nde bulunmaktaydı. Camiye ait kayıtlarda sekiz tevcih yer almaktadır. Bu tevcihlerin tümü ise hatiplik vazifesine dairdir. İlki 1123/1712 yılında gerçekleştirilen atamaların sonuncusu da Muharrem 1245/1829 Ağustos ayında vukû bulmuştur. Nisan Rebi'ü'l-evvel 1123/1712 tarihinde camide hatiplik yapan Mustafa'nın beratının yenilendiği görülmektedir (VGMA, HD. nr.1136 s.200). Söz konusu bu kayıttan caminin varlığının XVIII. yüzyıldan önce olduğu anlaşılmaktadır. 1138/1726'da ise Mustafa'nın vefat etmesi üzerine Mehmet'in hatiplik hizmetini ifâ etmek üzere camiye ataması olmuştur (VGMA, HD. nr. 1116 s.21).

Camiye ait bir diğer atama Cemaziye'l-evvel 1143/Kasım 1730'da hatip Mehmet'in fevtiyle yerine Mehmet adlı başka birine hatiplik vazifesi için berat verildiğiyle alâkalıdır (VGMA, HD. nr. 1109 s.22). 22 yıl hatiplik yapan Mehmet'in, Recep 1165/1752 yılının Mayıs ayında vefat etmesiyle mezbûr vazifeye Süleyman'ın geçtiği görülmektedir (VGMA, HD. nr. 1130 s.183). 1165/1752 yılından 1245/1829'a kadar İsa Çelebi Cami'nde Süleyman'ın çocuklarının ve torunlarının bir silsile halinde hatiplik makamına geçtikleri belgelerden anlaşılmaktadır. Yaklaşık olarak 77 yıl boyunca aile içinde nesilden nesile bu vazifeye geçen kişilerin hatiplik vazifesinden ayrılış nedenleri ise ölümdür. Atama tarihleri ve hatiplik hizmetini yürüten kişilerin isimleri şu şekildedir; 1190/1777 yılında Süleyman'ın vefat etmesiyle oğlu Ahmet'in (VGMA, HD. nr. 1129 s.312), Safer 1211/Ağustos 1796'da Ahmet'in fevtiyle oğlu Mustafa'nın (VGMA, HD. nr. 544 s.214), Şaban 1231/1816 senesinin Temmuz ayında Mustafa'nın ölümüyle oğlu Süleyman'ın (VGMA, HD. nr. 549 s.215) son olarak ise Muharrem 1245/Ağustos 1829'da Süleyman'ın vefatıyla oğlu Osman'ın hatiplik vazifesini yürüttüğü kayıtlardan anlaşılmaktadır. Osman'ın erkek

çocuğu bulunmaması üzerine Elmali naibinin arzıyla günlük yarım akçe ile Hafız Ali hatip olarak görevlendirilmiştir (VGMA, HD. nr. 550 s.211).

2. 22. Karamanlı Cami

Karamanlı Köyü'nde bulunan camiye dair sicillerde tek kayıt bulunmaktadır. Zilkade 1162/1749 yılının Ekim ayında gerçekleşen kayıta nim akçe ile Mehmet müezzin olarak görevlendirilmiştir (VGMA, HD. nr. 1130 s.184).

2. 23. Mehmed Bey Cami

Mehmed Bey Cami, Finike'nin Ernaz Köyü'ndedir. Cami ismini, banisi Mehmed Bey'den almıştır. Hurufat defterlerinden elde edilen bilgilere göre camiye yönelik en eski atama Recep 1139/Mart 1727 tarihlidir. Bu atamadan Mehmed Bey Cami'nin önceleri mescit olduğundan yalnız ihtiyaca binâen camiye çevrildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu tevcihte mescitte imam olmadığı için yarım akçe ile Mehmet Halife'nin görevlendirildiği zikredilmektedir (VGMA, HD. nr. 1128 s.131). Camiye yapılan bir diğer atama 1142/1730'daki hatip Mehmet'in berâtının yenilenmesi ile ilgilidir (VGMA, HD. nr. 1109 s.22). Zilhicce 1220/Mart 1806 tarihinde de günlük bir akçe ile hatip olan es-Seyyid Abdullah'ın fevtiyle Abdurrahman'a tevcih buyrulmuştur (VGMA, HD. nr. 545 s.215). Yapıya yönelik son kayıt 1221/1807 tarihinde vuku bulmuştur. Hatip Abdurrahman'ın berâtını zayi etmesi üzerine hafız olması şartıyla berâtı yenilenmiştir (VGMA, HD. nr. 545 s.215).

2. 24. Ömer Cami

Finike'ye muzaf Salur Karyesi'nde yer alan Salur Cami'nin banisi Ali Bey'dir. Hurufatlarda camiye ait yalnızca bir kayıt bulunmaktadır. Kayıtlardan anlaşıldığı üzere camiye, inşa edildiği tarih olan 1247/1832 senesinde hitabet vazifesini yürütmek üzere Halil Halife tayin edilmiştir (VGMA, HD. nr. 550 s.211).

2. 25. Resûl Cami

Resûl Cami, Finike'ye bağlı Eymir Köyü'nde yer almaktaydı. Camiye ait hurufat defterlerinde yalnızca bir atama kaydı tespit edilmiştir. Zilkade 1203/Ağustos 1789 tarihli bu tevcihten yarım akçe ile hatiplik yapan Eyüp'ün beratının zayi olması üzerine kendisine yeni bir beratın verildiği anlaşılmaktadır (VGMA, HD. nr. 551, s.98).

2. 26. Resul Sofi Cami

Hurufat kayıtlarında Finike'ye tabii Kise köyünde yer Resul Sofi Cami'ne dair üç atama mevcuttur. Söz konusu tüm tevcihlerde camiye hatip ataması yapılmıştır. İlk kayıt Muharrem 1122/1710 yılının Mart ayında Abdullah'ın vefat etmesi üzerine Eyüp'ün hatiplik vazifesine getirilmesiyle alakalıdır (VGMA, HD. nr. 1136, s.200). Zilhicce 1146/1734 Haziran ayında gerçekleşen atama ise yarım akçe ile hatiplik yapan Eyüp'ün beratının yenilenmesiyle ilgilidir (VGMA, HD. nr. 1109, s.22). Camiye yönelik son kayıt ise Zilkade 1159/Kasım 1746 tarihlidir. İlgili

kayıtta 1122/1710 tarihinden itibaren camide hatiplik yapan Eyüp'ün vefat etmesiyle oğlu Abdülbaki'nin hatip olarak atanması zikredilmektedir (VGMA, HD. nr. 1130, s.183).

2. 27. Sarılar Cami

Sarılar Karyesinde bulunan caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Yalnız yer aldığı köyün ismini alan yapıyı, karye sakinlerinin inşa etmiş olması muhtemeldir. Hurufat defterlerinde Sarılar Camine yönelik sadece bir kayıt bulunmaktadır. Safer 1137/Haziran 1724'te gerçekleşen bu tevcihte camide imam ve hatip olarak görev yapan Mehmet'in berâti tecdîd edilmiştir (VGMA, HD. nr. 1116 s.21). Atamadan, caminin bu tarihten evvel yapıldığı ve faaliyette olduğu fikri ortaya çıkmaktadır.

2. 28. Seydi Melik Cami

Seydi Melik Köyü'nde inşa edilen caminin inşa tarihi bilinmemekle birlikte yapının XVIII. yüzyılda ayakta olduğu kayıtlar aracılığıyla tespit edilmiştir. Zilkade 1158/1745 Aralık ayında camiye yapılan ilk tevcihte hatip Mustafa'nın hayatını kaybetmesiyle yerine Abdülkerim atanmıştır (VGMA, HD. nr. 1130 s.183). Camiye yönelik son kayıt Muharrem 1188/Nisan 1774 tarihlidir. Kayıtta, Abdülkerim'in hatiplik görevinden vazgeçmesi üzerine görev oğlu Abdullah'a verilmiştir (VGMA, HD. nr. 1123 s.148).

2. 29. Seyyid Ali Cami

Seyyid Ali Karyesinde bulunan camiye ait kayıtlarda sadece tek atama yer almaktadır. Rebi'ü'l-evvel 1140/1727 yılının Ekim ayında gerçekleşen bu tevcihte hatip Ali'nin terk-i hizmet etmesiyle bu görev boş kalmıştır ve yerine Ebubekir geçmiştir (VGMA, HD. nr. 1128 s.131). Bu atamadan da anlaşıldığı üzere, Seyyid Ali Cami XVIII. yüzyıl ortalarında faaliyette olmuştur.

2. 30. Sultan Alaeddin Cami

Finike'ye bağlı Pınarbaşı Köyü'nde bulunan Sultan Alaeddin Camine ait kayıtlarda on iki atama mevcuttur. Bu atamaların on tanesi hitabet görevi için olurken iki tanesi ise vakfın yönetiminden sorumlu mütevelliyeye aittir. En erken tarihli atama 1106/1695 yılında nim akçe ile Ahmet'in mütevelliyeye tayin edilmesi şeklindedir (VGMA, HD. nr. 1119 s.217). 1112/1701'de on akçe ile İbrahim hatiplik vazifesinde görevlendirilirken (VGMA, HD. nr. 1136 s.200), 1116/1705'de hatiplik hizmetinin ücreti değişerek üç akçe ile Osman'ın berâti yenilenmiştir (VGMA, HD. nr. 1136 s.200). 1116/1705 senesinde ise camiye iki atama yapılmıştır. Bunlardan ilki Ağustos ayında Şaban'ın hatip olarak atanması iken (VGMA, HD. nr. 1136 s.200) diğer tevcihte Ekim ayında Mehmet'in hitabet vazifesine geçmesiyle alâkalıdır (VGMA, HD. nr. 1136 s.200). Cemaziye'l-evvel 1133/Mart 1721 tarihinde de mütevelliyeye görevini ifâ etmek için Osman'a inayet buyrulmuştur (VGMA, HD. nr. 1116 s.21).

Cami'ye dair bir diğer kayıt ise hatiplik yapan Molla Mehmet'in terk-i hizmet ettiği gerekçesiyle yerine Abdülkasım Halife'nin atamasını ihtiva etmektedir (VGMA, HD. nr. 1091 s.121). Yapıda hatiplik görevini yürüten Mehmet'in 1142/1730 senesinde kendi rızasıyla görevini Abdülfettah adında başka birine bıraktığı da bir atamada bahse konu olmuştur (VGMA, HD. nr. 1109 s.22). Zilhicce 1156/Şubat 1744'te hatip Kasım'ın vefat etmesi üzerine Mehmet'in nim akçe ile tayin edildiği görülmektedir (VGMA, HD. nr. 1130 s.183). Hatip olarak görevlendirilen Mehmet'e ait bir diğer kayıtta Rebi'ü'l-evvel 1159/Nisan 1746 tarihindeki berât yenileme işlemidir (VGMA, HD. nr. 1130 s.183). Sultan Alaeddin Camii'yle ilgili 1187/1774 ve 1238/1823 yıllarına ait iki hüküm de bulunmaktadır. Söz konusu iki atamada da hatip tayin edilmiştir. 1187/1774'te Seyyid Ömer'in berâtı yenilenirken (VGMA, HD. nr. 1123 s.148), 1238/1823 yılında ise Seyyid Mustafa'nın herhangi bir ücret talep etmeden hatip olarak vazifelendirildiği görülmektedir (VGMA, HD. nr. 549 s.215).

2. 31. Süleyman Bey Cami

Seydi Melik Karyesinde yer alan camiye dair kayıtlarda yalnızca bir atama bulunmaktadır. Recep 1115/Kasım 1703'te camide hatip olmadığı için günlük bir akçe karşılığında Ali'ye berât verilmiştir (VGMA, HD. nr. 1136 s.200).

2. 32. Şeyh Cami

İsmi, aldığı karyede inşa edilen Şeyh Camine ait ilk atama Muharrem 1157/Mart 1744'te vuku bulmuştur. Bu kayıtta camide müezzin olmadığı gerekçesiyle günlük bir akçe ücretle Ali tayin edilmiştir (VGMA, HD. nr. 1130 s.183). Yapıya dair son tevcih ise Cemaziye'l-evvel 1159/Haziran 1746 tarihindeki bir akçelik ücretle Süleyman Halife'nin hatip olarak atanmasıdır (VGMA, HD. nr. 1130 s.183).

2. 33. Şeyh Abdullah Cami

Finike'nin Karamanlı Köyü'nde bulunan caminin banisi Şeyh Abdullah Efendi'dir. Hurufatlarda camiye dair iki atama bulunmaktadır. Kayıtların ilki Safer 1136/Ekim 1723 tarihinde gerçekleşen hatip tayinidir. Camide hatip olmadığı gerekçesiyle günlük yarım akçe ücretle Süleyman vazifelendirilmiştir (VGMA, HD. nr. 1119 s.217). Muharrem 1156/Mart 1743'te ise Süleyman'ın hayatını kaybetmesi üzerine boşalan göreve oğlu Ali Halife geçmiştir (VGMA, HD. nr. 1130 s.183).

2. 34. Şeyh Ahmet Cami

Şeyh Ahmet Cami, Finike'nin Arif Karyesinde yer almaktaydı. Camiye ilişkin üç atama mevcuttur ve atamaların tümü de hatiplik vazifesine dairdir. En erken tarihli kayıt Zilhicce 1161/Aralık 1748 tarihlidir (VGMA, HD. nr. 1130 s.184). Şeyh Ahmet Camine hatip olarak tayin edilen kişilerin ücretleri üç atamada günlük yarım akçe olmuştur. Hurufatlarda caminin ismine tesadüf edilen son kayıt ise

Ramazan 1241/Mayıs 1826'da Yusuf'un hatip olarak görevlendirilmesi şeklindedir (VGMA, HD. nr. 549 s.215).

2. 35. Şeyh Hüsameddin Cami

Finike'ye bağlı Şeyh Köyü'nde bulunan Şeyh Hüsameddin Cami'nin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Camiye yapılan altı atama bulunmaktadır. Yapıya ait en erken tarihli kayıt Rebi'ü'l-ahir 1105/1693 senesinin Aralık ayına aittir. İlgili tevcihte caminin hatibi Mehmet'in vefat etmesiyle Ömer'in hatiplik vazifesine geçtiği görülmektedir (VGMA, HD. nr. 1136 s.201). 1124/1712 yılına gelindiğinde camiye, hatiplik ve imamlık hizmetlerini yürütmek amacıyla iki atama yapılmıştır. Şevval 1124/1712 Kasım'ında Mahmut'un hatiplik görevinden kendi isteğiyle ayrılması üzerine Osman'a berat verildiği anlaşılmaktadır (VGMA, HD. nr. 1136 s.200). Aynı senenin Aralık ayında da Şeyh Hüsameddin Cami'ne imam ataması gerçekleşmiştir. Günlük bir akçe ile vazifesini yürüten Ahmet'in vefat etmesiyle caminin imamlığına Ahmet'in oğlu geçmiştir (VGMA, HD. nr. 1136 s.200).

1142/1730 yılındaki tevcihte ise Ahmet'in fevtiyle bir akçe ücretle Mehmet Halife hatip olarak tayin edilmiştir (VGMA, HD. nr. 1109 s.22). Rebi'ü'l-ahir 1211/Ekim 1796 tarihinde de günlük bir akçe karşılığında Ahmet hatiplik görevine getirilmiştir (VGMA, HD. nr. 544 s.214). Vakıf eserlere gerçekleştirilen atamalarda kadı ve naibin arzı dışında hizmetlinin kendi iradesiyle görevinden ayrılma veyahut vazifesini terk ettiği durumlarda olmuştur. Şeyh Hüsameddin Cami'nde ikinci bir kez karşılaşılan durumlardan bir tanesi de vakıf personelinin kendi rızasıyla görevinden ayrılmasıdır. İlki 1124/1712 yılında hatip Mahmut'un vazifesinden ayrılması iken ikincisi de yine aynı gerekçeyle 1213/1799'da hatip Ahmet'in görevinden kendi isteğiyle çekilmesidir. Söz konusu göreve günlük bir akçe ücretle Mehmet vazifelendirilmiştir (VGMA, HD. nr. 544 s.215). Camiye yapılan son tevcih ise Cemaziye'l-evvel 1231/Mart 1816 tarihlidir. İlgili kayıta bir akçe ücretle Hüseyin'in hatiplik görevine getirildiği görülmektedir (VGMA, HD. nr. 546 s.249).

2. 36. Şeyh Hüsameddin Bey Cami

Şeyh Hüsameddin Bey Cami, Finike'nin Çömlekçiler Karyesinde yer almaktaydı. Hurufatlarda camiye ilişkin iki atama tespit edilmiştir. Bunlardan ilki Muharrem 1119/Mayıs 1707 tarihli hatip atamasıdır (VGMA, HD. nr. 1136 s.200). Yapıya ait son atama ise 1125/1713 senesinde gerçekleşmiştir. Camide imamlık yapan Ahmet'in vefat etmesi üzerine oğlu Ömer'e berat verilmiştir (VGMA, HD. nr. 1136 s.200).

2. 37. Şeyh Mahmud Cami

Finike Kazası'nın Alacadağ Köyü'nde bulunan caminin ismine yalnızca bir atamada tesadüf edilmiştir. Zilkade 1117/Şubat 1706 tarihli bu kayıta, camide bir

akçe ile hatiplik vazifesini ifâ eden Hamza'nın ölmesiyle yerine Musa'nın geçtiğinden bahsedilmektedir (VGMA, HD. nr. 1136 s.200).

2. 38. Umurlu Cami

Finike'nin Umurlu Köyü'nde bulunan bu caminin kurucusu ve inşa tarihi bilinmemektedir. Camiye ait yapılan tek tevcih Rebi'ü'l-ahir 1159/Mayıs 1746 tarihlidir. Bu atamada bir akçe ile hatiplik yapan Mustafa'nın vefat etmesi üzerine Elmalı naibinin arzıyla Hafız İbrahim'e berat verildiğiyle ilgilidir (VGMA, HD. nr. 544 s.215).

2. 39. Yazır Cami

Finike'ye bağlı Yazır Köyü'nde bulunan camiye ait kayıtlarda beş tevcih yer almaktadır. Yazır Cami'ne ilişkin en eski atama Şevval 1136/Haziran 1724 tarihlidir. Bu kayıтта, camide iki akçe ile hatip olan Hasan'ın vefatı üzerine Osman'a berât verilmiştir (VGMA, HD. nr. 1119 s.217). Muharrem 1145/1732 senesinin Temmuz ayındaki kayıтта ise günlük iki akçe ücretle hatiplik yapan Mürteza'nın berâtı yenilenmiştir (VGMA, HD. nr. 1109 s.22). 1186/1773 tarihli kayıтта da hatiplik hizmetine hasbî olarak Mustafa'nın geçtiği anlatılmaktadır (VGMA, HD. nr. 1120 s.75). Gönüllü olarak 16 sene boyunca hatiplik yapan Mustafa'nın Zilkade 1203/Ağustos 1789'da vazifesinden ferağ ederek yerine oğlu Seyyid Yunus geçmiştir (VGMA, HD. nr. 551 s.98).

Yazır Cami'nde 1186/1773'de Mustafa'nın karşılıksız olarak ifâ ettiği hatiplik görevini 1229/1814 yılına kadar oğlu ve torunu da hasbî olarak devam ettirmiştir. Kayıtlardan 1203/1789'da Mustafa'dan oğlu Yunus'a geçen bu vazife 1213/1799 tarihinde de Yunus'un oğlu Abdullah'a geçtiği görülmektedir (VGMA, HD. nr. 544 s.214). Aile içerisinde devam eden bu görev aynı şekilde 1229/1814 yılında da devam ederek bu tarihte de Abdullah'ın amcası Mehmet'in hasbî olarak hatiplik yaptığı kayıtlar yardımıyla anlaşılmaktadır (VGMA, HD. nr. 546 s.249).

2. 40. Yenice Cami

Finike'ye bağlı Yenice Köyü'nde bulunan camiye ait sicillerde on atamaya tesadüf edilmiştir. Mezkûr kayıtların; dokuz tanesi hatiplik vazifesine dair olurken bir tanesi ise imam atamasıdır. En erken tarihli atama 1109/1698 yılında nim akçe ile hatip olan Hüseyin'in berâtının tecdid edilmesi şeklindedir (VGMA, HD. nr. 1140 s.477). Zilhicce 1111/Haziran 1700'de bir akçe ile hatip Ramazan'ın fevtiyle yerine oğlu Osman'a inâyet buyrulmuştur (VGMA, HD. nr. 1136 s.200). Rebi'ü'l-evvel 1138/Aralık 1725'te ise camiye imam ve hatip ataması yapılmıştır (VGMA, HD. nr. 1091 s.121). Camiye yönelik bir diğer tevcihte Şevval 1151/Şubat 1739'da nim akçe ücretle Süleyman'ın hatip olarak vazifelendirilmesidir (VGMA, HD. nr. 1109 s.23). Muharrem 1160/1747 yılının Şubat ayında da hatip Süleyman'ın vefat etmesiyle yerine oğlu Mustafa geçmiştir (VGMA, HD. nr. 1130 s.183). Yenice Camine; 1166/1753(VGMA, HD. nr. 1130 s.184), 1189/1776(VGMA, HD. nr. 1120 s.75), 1196/1783(VGMA, HD. nr. 1129 s.312) ve 1229/1814(VGMA,

HD. nr. 546 s.249) yıllarında da günlük yarım akçe ücret karşılığında hatip ataması yapılmıştır.

2. 41. Yeniceköy Cami

Yeniceköy'de bulunan cami ismini yer aldığı köyden almaktadır. Camiye ilişkin ilk kayıt Cemaziye'l-evvel 1109/Aralık 1697 tarihinde gerçekleşmiştir. Bu atamada camiye yarım akçe ile hatip olarak Hüseyin tayin edilmiştir (VGMA, HD. nr. 1140 s.477). Hurufatlarda bu tevcih dışında camiye ait beş atama yer almaktadır. Yeniceköy camine yapılan kayıtların tümünde camiye hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Yapıya son olarak ise Muharrem 1229/Ocak 1814 tarihinde bir atama gerçekleşmiştir. Söz konusu tevcihte yarım akçe ile hatiplik yapan Ahmet'in vefat etmesiyle yerine oğlu Ahmet tayin edilmiştir (VGMA, HD. nr. 546 s.249) Bu tarihlerden caminin XVII. yüzyılın sonundan XIX. yüzyılın başlarına kadar ayakta olduğu anlaşılmaktadır. Uzun süre bölge halkına hizmet veren camiye atanan hatiplerin yıllar içinde ücretleri değişmeyerek görevlendirilen tüm hatipler nim akçe ile hizmet etmişlerdir.

2. 42. Yozgat Cami

Yozgat Köyü'nde yer alan cami ismini kurulduğu karyeden almıştır. Banisi bilinmeyen caminin atamalarda yer alan "sahib-i hayratın binâsı camiinde..." ifadeden bölgedeki hayır sahipleri tarafından inşa edildiği anlaşılmaktadır (VGMA, HD. nr. 546 s.249). Rebi'ü'l-ahir 1159/Mayıs 1746 tarihli camiye ait en eski atamada nim akçe ile hatip olan Süleyman'ın fevciyle Yusuf'a berat verilmiştir (VGMA, HD. nr. 1130 s.183). Yozgat camine ilişkin 1201/1787 ve 1233/1818 tarihli kayıtlar hatip Hafız Abdullah'la alakalıdır. 1201/1787'te Yusuf'un ölmesi üzerine yerine oğlu Hafız Abdullah tayin edilirken (VGMA, HD. nr. 547 s.208), 1233/1818'te ise Hafız Abdullah'ın berâtının zayı' olmasıyla kendisine yeni berât verilmiştir (VGMA, HD. nr. 546 s.249). Camiye yapılan tevcihler Şevval 1246/Nisan 1831 tarihinde son bulmuştur. Bu kayıta da Hafız Abdullah'ın ölmesiyle yerine oğlu Seyyid Mehmet'in hatip olduğu görülmektedir (VGMA, HD. nr. 550 s.211). Kayıtlardan hareketle Yozgat Cami'nin XVIII. yüzyılın ikinci yarısından XIX. yüzyılın ortalarında değin ayakta olduğu iddia edilebilmektedir.

3. Değerlendirme ve Sonuç

Vakıflar, şüphesiz Osmanlı Devleti'nin önemli müesseselerindedir. Bilhassa, cami, mescit, muallimhane, zaviye, hamam, aşevi ve mektepler gibi yapılar oluşturularak devlete büyük destek sağlanmıştır. Nitekim "sosyal devlet" algısını halk nezdinde güçlendirmiş, devleti herhangi bir bütçe ayırmaksızın kalkındırmışlardır. Vakıf eserler, yalnızca büyük şehirlerde değil tenha kasabalarda, köy ve kazalarda da teşkil edilmiştir. Bu eserlerin incelenmesi, şehirlerin şenlendirilmesindeki etkisi ve daha birçok bilgiye de arşiv kayıtlarından ulaşılmaktadır. Hurufat defterleri de vakıf müesseselerine dair

önemli malûmatlar ihtiva etmektedir ve bu bakımdan birincil kaynak olma özelliği taşımaktadır.

Antalya'nın ilçelerinden olan Finike'ye ait on dokuz adet Hurufat defteri olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu defterler 1695-1835 yıllarına ait vakıf müesseselerinden biri olan camiler, bu vakıflara atanan personel, atama sebepleri ve görev süreleri gibi birçok bilgiyi ihtiva etmektedir. XVII. yüzyılın sonlarından XIX. yüzyılın ortalarına değin kaydedilen atamalar incelendiğinde Finike merkez de dahil olmak üzere birçok mahallesinde de vakıf eserler mevcuttur. Camilerin en fazla olduğu yer Ernaz Köyü iken en az binaya ise Çömlekçiler ve Seyyid Ali Köylerinde tesadüf edilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda Ernaz Köyünün ilgili tarihler baz alındığında daha gelişmiş fakat Seyyid Ali ve Çömlekçiler Köylerinin ise daha küçük bir yer olduğu yorumu yapılabilmektedir. Nitekim bir bölgede cami sayısının fazla olması, cemaatle doğru orantılıdır. Cemaati çok olan mahalle veya köyün imkânlarının da aynı şekilde fazla olduğu düşüncesi ortaya çıkabilir.

İncelenen kayıtlar neticesinde Finike'de; kırk dört cami tespit edilmiştir. Bu yapılar ekseriyetle banileri ya da inşa edildikleri mahalle veya köylerin adlarıyla anılmışlardır. Tespit edilen camiler genel olarak erkekler tarafından kurulmuşken kadınların inşa ettiği yalnızca bir yapı mevcuttur. Camilerde çalışan kişilerin hizmet süreleri ise genellikle ölüm haliyle son bulmaktadır. Ölen kişinin yerine çoğunlukla oğlu veya kardeşi vazifelendirilmiştir. Babadan oğula intikal eden bu vazifeler bazı yapılarda tamamen aile içerisinde kalarak kuşaktan kuşağa geçmiştir. Nadiren de olsa bazı atamalarda "terk-i hizmet" ya da "görevde usûlsüzlük" gibi nedenlerle de kişilerin görevleri son bulmuştur.

Finike'de bulunan camiler burada ikâmet eden insanların dinî ihtiyaçlarını büyük oranda karşılamaktadır. Ayrıca camide çalışan personelin buradan aldığı ücretlerle; vakıfların, şehirlerin sosyal ve ekonomik yaşantısına yaptığı katkılarda görülmektedir.

4.Kaynaklar

- Anaz, E. (2020). "Finike-Fenike Eşleşmesinin Kökenleri ve "Finike" İsminin Günümüze Ulaşması", *History Studies*, Ekim 2020, 12/5, s. 2319-2346.
- Alkan, M. (2010). "Türk Vakıf Tarihi Araştırmaları Açısından Hurufat Defterleri: Adana Örneği", *XV. Türk Tarih Kongresi (Ankara 11-15 Eylül 2006) Sempozyum Bildirileri IV/I*, s. 825-842.
- Armağan, A. (1996). XVI. Yüzyılda Teke Sancağı (Tapu-Tahrir Defterlerine Göre). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Aya, F. (2019). 99 Numaralı Antalya (Finike) Şer'iyeye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi H.1335/M.1916 H.1342/M.1924. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

- Baltacı, C. (1985). İslâm Medeniyetinde Cami, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3, 225-241.
- Çelik, Ş. (2011). *Teke-İli*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 40, 344-347.
- Durgun, H. (2017). XIX. yy'da Finike'nin İdari ve Sosyo-Ekonomik Yapısından Kesitler, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 2, 35-63.
- Durgun, H. (2014). XIX. Yüzyılda Teke Sancağına Bağlı Elmalı Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (1839-1914). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Önkal, A. - Bozkurt, N. (1993). *Cami*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 7, 43-45.
- Özcan, G. (2017). *Osmanlı Şehirciliği ve Vakıflar*. İstanbul: Yeditepe Yayıncılık".
- Polat, Ü. (2021). 19. Yüzyılın İlk Yarısından Finike'nin Sosyo-Ekonomik Ve Demografik Yapısı. Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA), Hurufat Defterleri (HD).
- VGMA, HD, 544
- VGMA, HD, 545
- VGMA, HD, 546
- VGMA, HD, 547
- VGMA, HD, 549
- VGMA, HD, 550
- VGMA, HD, 551
- VGMA, HD, 1091
- VGMA, HD, 1109
- VGMA, HD, 1116
- VGMA, HD, 1119
- VGMA, HD, 1120
- VGMA, HD, 1123
- VGMA, HD, 1128
- VGMA, HD, 1129
- VGMA, HD, 1130
- VGMA, HD, 1136
- VGMA, HD, 1139
- VGMA, HD, 1140

Bilgilendirme: Çalışmada çıkar çatışması yoktur. Çalışmada destek alınan herhangi bir kurum ve kuruluş bulunmamaktadır. Çalışma, etik kurul izni gerektiren bir metodoloji ve bulgu içermemektedir.